

Kultúrno-geografické (komplexné) regióny sveta, multikulturalizmus

-**komplexné regióny**: rozsiahlejšie územia, na ktorých sa prejavuje určitá jednota všetkých priestorových prvkov (prírodného a humánneho charakteru), v nich sú spoločné kultúrne znaky, ktorými sa regióny odlišujú;

- existujú aj prechodné, zmiešané zóny;

- **kultúra**: ľudský spôsob organizácie, uskutočňovania a rozvoja činnosti, ktorý je spredmetnený v materiálnych i nemateriálnych výsledkoch ľudskej činnosti (napr. výtvyry ľudskej práce – artefakty, jazyk, hodnoty, vzory správania, normy, poznatky, vierovyznanie, ideológia,...), ide o kolektívny produkt viacerých generácií.

– kultúra sa delí na **materiálnu** (materiálne predmety vytvorené, upravené človekom)

a **duchovnú** (názory, poznatky, hodnoty, normy, symboly, sociálne inštitúcie);

- **kultúrne univerzálne** = základné črty kultúry spoločné pre všetky sociokultúrne systémy.

Rozmanitosť vzniká tak, že každá spoločnosť vyberá a rozvíja rôzne stránky života, spôsoby správania. Pri hodnotení rozmanitosti kultúr sa uplatňujú dve základné stanoviská :

etnocentrizmus = vyzdvihovanie vlastnej kultúry, iné kultúry sú odchýlkami od tej svojej;

kultúrny relativizmus = chápanie všetkých kultúr ako jedinečných, podnetných, a preto ich môžeme pochopiť, poznať a hodnotiť len na základe ich vlastných hodnôt a noriem.

– **proces globalizácie** = vzrastajúca vzájomná politická, ekonomická, kultúrna a iná závislosť a prepojenosť spoločností a postupné vytváranie jedného celosvetového systému – priestoru;

- **základné znaky na vyčlenenie komplexných kultúrno-geografických regiónov**:

1. spoločný vývoj kultúry (jazyk, náboženstvo, tradície);
2. osobitosti spojenia prírodných a humánnych krajinných prvkov;
3. historické súvislosti vo vývoji ekonomického a sociálneho systému;
4. súčasná ekonomická a politická pozícia vo svete;
5. význam ako partnera obchodu (výmeny).

- **kultúrno-geografické regióny sveta**:

1. Európsky kultúrny región:

- prirodzené lesné krajiny (ihličnaté, listnaté lesy) a stepné krajiny na JV. S výnimkou tundrových, močiarových a horských oblastí sú to priaznivé územia pre osídlenie.
- vysoko rozvinutá kultúra tak z hľadiska materiálneho, ako aj duchovného so silným vplyvom kresťanstva, racionalizmu a modernej vedy.
- východisková oblasť vedeckého výskumu Zeme, rozšírenia kresťanstva a technického pokroku (europeizácia Zeme).

2. Kultúrny región Ruska a ostatných krajín bývalého ZSSR:

- prirodzené priaznivé oblasti iba na západe a Ďalekom východe (listnaté, zmiešané lesy, vlhké stepi) a na juhu (subtrópy so suchým letom).
- korene kresťanstva v jeho ortodoxnej vetve, ako aj slovansko-ruský štát založený začiatkom novoveku, z jeho územia postupovala kolonizácia severnej a centrálnej Ázie.
- od r.1922 komunistický štát, vláda jednej marxisticko-leninskej strany (socializácia všetkých oblastí života, centrálné riadené hospodárstvo), rýchla industrializácia.
- od konca 80.rokov prechod na pluralistický systém riadenia s orientáciou na trhové hospodárstvo, vznik samostatných štátov.

3. Kultúrny región USA:

- prirodzené priaznivé geografické oblasti v stredných zemepisných šírkach a v subtrópoch (listnaté a zmiešané lesy, subtrópy so suchým letom, s vlhkým letom a vlhké subtrópy, vlhké stepi).
- mladá vetva európskeho kultúrneho regiónu.
- pluralizmus, trhové hospodárstvo, najrozvinutejšia krajina z hľadiska vedy a techniky.
- nové centrum europeizácie Zeme, silný individualizmus, značná mobilita a zmena.

4. Kultúrny región Čínskej ľudovej republiky:

- prirodzené priaznivé oblasti vo vlhkých subtrópoch a v subtrópoch s vlhkým letom na východe.
- pôvodne štát ovplyvnený konfucianizmom a taoizmom.
- stará kultúrna populácia s vysoko rozvinutým remeslom a mnohými objavmi, ktoré neboli technicky využité.
- od roku 1949 komunistický štát, vláda jednej marxisticko-leninskej strany (socializácia všetkých oblastí života, centrálné riadené hospodárstvo), rýchla industrializácia.

5. Orientálny kultúrny región:

- suchý pás severnej Afriky a Prednej Ázie so závlahovým poľnohospodárstvom a nomádskym (kočovním) chovom dobytky.
- vznik starých rozvinutých kultúr, pôvodná oblasť troch monoteistických náboženstiev (judaizmus, kresťanstvo, islam).
- kultúra silne ovplyvnená islamom.
- rozvojové krajiny, postupná industrializácia (ťažba ropy).

6. Indický kultúrny región:

- monzúnové krajiny Prednej Indie.
- kultúru ovplyvnili islam a najmä hinduizmus.
- silné sociálne rozvrstvenie (kastovníctvo) s feudálnym systémom organizácie.
- snahy o modernizáciu, ale rast obyvateľstva bráni rýchlejšiemu rozvoju.

7. Kultúrny región JV Ázie:

- tropické savany, dažďové pralesy pevniny a ostrovov JV Ázie.
- príslušnosť k meniacim sa koloniálnym ríšam.
- vznik samostatných štátov na výbežkoch pevniny a na ostrovoch.
- silný kultúrny vplyv majú náboženstvá islam na ostrovoch a budhizmus na pevnine.
- pomalá industrializácia.

8. Austrálsko-oceánsky kultúrny región:

- prirodzené priaznivé priestory iba na V a J Austrálie, Nový Zéland sa nachádza v strednej šírke a Oceánia v trópoch.
- mladá vetva európskeho kultúrneho regiónu (v Oceánii modifikovaná).

9. Negro-africký kultúrny región:

- tropické savanové lesy a dažďové pralesy.
- rodové a rodinné myslenie (zvyky) sa stretli v koloniálnom období s európskym nacionalizmom, trhovým hospodárstvom, obchodom a kresťanstvom.
- od roku 1950 formovanie nezávislých štátov.
- prevzatie európskych hospodárskych a štátnych modelov, slabá industrializácia.

10. Latinsko-americký kultúrny región:

- tropické savanové lesy a dažďové pralesy, na juhu stepi a polopúšte, na západe pás vysokých pohorí (Andy).
- europeizácia najmä Španielmi a Portugalcami, zničenie vyspelých indiánskych kultúr, šírenie kresťanstva.
- v súčasnosti rast sociálneho napätia, vysoký prírastok obyvateľstva, urbanizácia a industrializácia.

- **multikulturalizmus:** spoločnosť pozostáva z rozličných kultúr, národov, etník a rás, z ktorých každá má mať v rámci spoločnosti rovnaké práva. Pri zavádzaní takýchto myšlienok hrali a hrajú významnú úlohu Židia. Tento termín bol prvýkrát použitý v roku 1957 na popis Švajčiarska, do bežného užívania prešiel v Kanade koncom rokov 60-tych, odkiaľ sa rýchlo rozšíril do ďalších anglicky hovoriacich krajín.

- **multikultúrna spoločnosť** je pluralitná a demokratická spoločnosť založená na vzájomnom rešpektovaní kultúrnej identity a zvyklostí všetkých jej členov. Multikultúrnu spoločnosť tvoria rôzne skupiny ľudí, ktoré majú rozdielny etnický, rasový, náboženský, politický a spoločenský základ. Patria sem aj **všetky** podskupiny, ktoré sú súčasťou majoritného národa (ľudia s postihnutím, gayovia/lesbičky, starší občania, chronicky chorí, atď.).

Vládna politika v oblasti multikulturalizmus zahŕňa: dvojité občianstvo; vládnu podporu tlače, TV a rádia v jazyku menšín; podpora menšinových festivalov, sviatkov a osláv; akceptácia tradičného a náboženského odevu v školách, vojsku, a v spoločnosti; podpora umenia rôznych kultúr; programy zamerané na účasť príslušníkov menšín v politike, vzdelávaní a na trhu práce.

Argumenty používané na obhajobu multikulturalizmu: *kultúrne obohatenie, USA ako vzor, teória „demografickej záplaty“* (podľa demografických štatistík má v najbližších desaťročiach klesať počet európskych obyvateľov v produktívnom veku a naopak stúpať počet ľudí v dôchodkovom veku, čo spôsobí ekonomický kolaps. Príchod imigrantov by mohol tento trend zvrátiť. Takúto argumentáciu často používa EÚ, namiesto prijatia opatrení v populačnej politike Európy plánuje EÚ prijať milióny neeurópskych prisťahovalcov na zvrátenie nepriaznivého demografického vývoja.), *vyplnenie ponuky trhu práce* (táto teória súvisí s predchádzajúcou a aj tvrdí, že pôvodní európski obyvatelia nie sú ochotní niektoré činnosti vykonávať, a preto treba prijímať imigrantov. Jedná sa najmä o nekvalifikované práce a činnosti vnímané ako dehonestujúce.);

Kritika multikulturalizmu: *nerešpektovanie verejnej mienky* (multikulturalizmus bol zavedený zhora, bez súhlasu alebo odobrenia občanov, teda nedemokraticky), *hrozba rozporov* (strata stability spoločnosti, jej rozklad, rozpad na rozličné skupiny s odlišnými záujmami, do budúcnosti hrozí riziko občianskych vojen a odtŕhania častí krajín, ako príklad sa uvádza Kosovo, ktoré bolo pôvodne čisto srbskou oblasťou, no postupnými migračnými vlnami sa stali menšinou.), *šírenie rôznych chorôb* (napr. AIDS), *strata vlády* (obrovský etnický nárast nebielych prisťahovalcov, v kombinácii s početným poklesom bielych a systém liberálnej demokracie môže spôsobiť, že domáce obyvateľstvo stratí vládu nad svojimi krajinami), *strata jedinečnosti* (rasové miešanie likviduje jedinečnú identitu národa a rasy), *nezlučiteľnosť rozličných videní sveta* (spoločnosť je komplexný systém s vlastnou identitou, hodnotami, kultúrou, tradíciou, atď. Hodnoty rozdielnych civilizácií: napríklad európskej a islamskej sú nezlučiteľné. Právny systém spoločnosti však nemôže obsiahnuť

protichodné hodnoty. Preto spolužitie takto odlišných kultúr bude nutné diskrimináciou, keďže nebudú môcť svoje práva uplatňovať obe súčasne.)

- **multikulturalizmus a Slovensko:** Slovensko je pre väčšinu prisťahovalcov tranzitnou krajinou. Azylová politika je v porovnaní s inými štátmi stále dosť prísna. Najmä po vstupe do EÚ však najmä vo väčších mestách, špeciálne v hlavnom meste, badať neustály nárast čiernych a žltých obyvateľov. Vzhľadom na ich nízky počet však nedochádza k rozporom s majoritou (ako napr. rasové nepokoje v Paríži), a aj preto ich obyvateľstvo relatívne akceptuje a prijíma. Zároveň, vzhľadom na skutočnosť, že v prípade čiernych na Slovensku ide väčšinou o študentov, v podstate prezentujú elitu čiernej rasy. Na Slovensku dochádza k javom, ktoré sú charakteristické pre **rané štádiá multikulturalizmu**, napr. nárast medzirasových vzťahov; nárast obyvateľov neeurópskeho pôvodu; narastajúci počet cigánskeho etnika a snaha o vytvorenie relevantnej politickej reprezentácie; nízka natalita Slovákov; vytváranie silného ekonomického zázemia v podobe stredného podnikania zo strany moslimov; snaha o vytvorenie moslimskej cirkvi na Slovensku.

- **biely útek** (angl. „*White flight*“): pojem označujúci demografický trend spočívajúci v odchode bieleho obyvateľstva z oblastí, v ktorých narastá koncentrácia nebielych obyvateľov. Pojem *White flight* bol prvýkrát použitý v súvislosti s USA, ale vyskytol sa aj v mnohých iných krajinách (napr. JAR, Zimbabwe, v SR – košické sídlisko Luník IX., USA,...). Hlavnou príčinou tohto javu je rozdielna mentalita a zvyky správania odlišných rás. Vo všeobecnosti ľudia preferujú spoločnosť iných ľudí podobných im samotným. Nebiele kultúry sa v každodennom čase javia ako agresívnejšie, konfrontačnejšie a mnohokrát sa vyznačujú vyššou kriminalitou (výnimkou sú mongoloidi). Oblasti obývané prevažne nebielymi sú taktiež charakteristické slabou infraštruktúrou, biedou, nezamestnanosťou a zločinnosťou.

- **príklady multikulturálnych nepokojov:**

-**1985** – Londýn (Brixton) VB – černosť pôvodom z Karibiku, 1 mŕtvy; **1991** – NY (Brooklyn) USA – americkí černosť, karibskí černosť, násilnosti namierené proti Židom, po tom, čo miestny rabín zabil autom čierneho chlapca; **27.10.-30.11.2005** – Paríž + vyše 270 iných miest Francúzsko – Arabi, Severoafričania, podpálenie vozidiel, 1 mŕtvy, 123 zranených, materiálne škody na 200 mil.eur; 10.-15.2.2008 – Kodaň Dánsko – Severoafričania, Arabi;...

-**globalizácia:** termín bol zavedený Theodorom Levittom profesorom Harvardovej univerzity a ako prvý ho použil v spojitosti s ekonomikou v roku 1983.

Je proces narastania medzinárodného prepojenia vo všetkých oblastiach (ekonomika, politika, kultúra, komunikácia, životné prostredie) pozorovaný najmä v posledných desaťročiach.